

Жембровський С. М., старший викладач кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки та спорту НАОУ (м. Київ)

РУКОПАШНА ПІДГОТОВКА ОФІЦЕРІВ В СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВОЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Проведено аналіз існуючої системи організації рукопашної підготовки з офіцерами в системі військової післядипломної освіти та визначені шляхи її оптимізації.

Ключові слова: рукопашна підготовка, післядипломна освіта.

Проведен анализ существующей системы рукопашной подготовки офицеров в системе военной последипломного образования и определены пути ее оптимизации.

Ключевые слова: рукопашная подготовка, последипломное образование.

To analyzed the existence system of officer's hand – to – hand drill in the military system of after university education and define its optimization.

Key words: hand – to – hand drill, after university education.

Постановка проблеми. За останні роки, в нашій державі реалізується концепція безперервної та багаторівневої вищої військової освіти, яка є найбільш сучасною і визнаною у більшості країн світу. Впровадження цієї системи дозволить не лише забезпечити реалізацію офіцерської кар'єри на всіх її етапах: підготовка офіцерських кадрів тактичної ланки у ВВНЗ; служба на посадах тактичної ланки (навчання у системі командирської підготовки); навчання за програмами підготовки офіцерів оперативно-тактичного рівня – магістрів військового управління; служба на командних та штабних (командно-штабних) посадах оперативно-тактичної ланки (навчання у системі командирської або професійної підготовки, курси підвищення кваліфікації у ВВНЗ); навчання за програмами підготовки офіцерів оперативно-стратегічного рівня – магістрів державного військового управління, а і на сам перед забезпечити Збройні Сили та інші військові формування України висококваліфікованими офіцерськими кадрами, здатними якісно виконувати свої професійні обов'язки. Дослідженнями встановлено, що середні показники часу навчання офіцерів становлять приблизно половину від терміну перебування на військовій службі [4].

Останнім часом дослідження психолого-педагогічних основ фізичної підготовки спрямовані на виявлення особливостей, закономірностей впливу фізичної підготовленості різних категорій військовослужбовців на їх військово-професійну діяльність та обґрунтування програм спеціальної фізичної підготовки (В.М. Романчук, В.М. Красота). Значна увага вченими (В.П. Леонтьев, О.Г. Піддубний,

Г.І. Сухорада, С.В. Романчук, К.В. Пронтенко) приділяється і організації навчально-виховного процесу з фізичної підготовки у військово-навчальних закладах, удосконаленню окремих її організаційних форм, формуванню потребово-мотиваційної сфери. Контингент на якому проводились ці дослідження, як правило, відносились до військовослужбовців, які отримували первину військову освіту (курсанти ВВНЗ), мали специфічну професійну спрямованість своєї діяльності, знаходились у рамках жорстокої регламентації виконання розпорядку дня, як у службовий, так і позаслужбовий час.

Аналіз літератури виявив що, досліджень, спрямованих на удосконалення організаційно-методичних основ проведення різних форм фізичної підготовки офіцерського складу (особливо її спеціально-прикладної складової), як у системі професійної та командирської підготовки, так і під час навчання у вищих військово-навчальних закладах післядипломної освіти майже не проводилось. Значним кроком вперед на шляху оптимізації фізичної підготовки в навчально-виховному процесі ВВНЗ, стало введення в дію НФП-2009 року, яка посилила вимоги до спеціальної фізичної підготовки офіцерського складу (в тому числі і до рукопашної підготовки). Так, уточнені порядок планування рукопашного бою в навчально-виховному процесі, запропоновані нові вправи та комплекси, проведено їх розподіл за категоріями військовослужбовців, удосконалено систему перевірки та оцінки [5]. За думкою І.О. Боринського, закладена в НФП - 2009 система фізичної підготовки сприяє підвищенню рівня фізичної підготовленості

офіцерського складу, дає можливість застосовувати нові підходи та збільшувати діапазон використання фізичних вправ, закладає перспективи більш якісної підготовки керівників форм фізичної підготовки, «навіть сержантів-інструкторів з рукопашного бою» [2]. Дослідження О.В. Молокова, вказують на можливість досягнення результату в системі рукопашної підготовки під час навчання лише при використанні комплексного застосування розвиваючих, освітніх, виховних, оздоровчих впливів при проведенні всіх форм фізичної підготовки з офіцерами [3]. Більшість дослідників наголошують, що впровадження сучасних тренувальних, спортивних, оздоровчих технологій в навчально-виховних процес гальмується існуванням застарілих підходів до процесу організації фізичної підготовки (в тому числі рукопашної підготовки) в системі військової післядипломної освіти [1, 6, 7].

Робота виконана відповідно до плану НДР Національного університету оборони України.

Мета дослідження – аналіз існуючої системи організації рукопашної підготовки з офіцерами в системі військової післядипломної освіти та визначення шляхів її оптимізації.

Методи та організація досліджень.

Для вирішення мети нами було проведено: аналіз літературних джерел і документів; анкетування, педагогічне тестування рівня сформованості теоретичних знань та методичних вмінь. В дослідженнях взяли участь 233 офіцери, віком 30-39 років, слухачі Національного університету оборони України.

Результати дослідження та їх обговорення. Як виявили результати наших досліджень, рукопашна підготовка в системі післядипломної освіти офіцерів організується під час проведення навчальних занять, спортивно-масової роботи та самостійних занять.

Так встановлено, що навчальні заняття проводяться:

- в системі командирської (професійної) підготовки у складі груп своїх підрозділів від батальйону і вище, включаючи усіх командирів підрозділів. Командири підрозділів до роти додатково займаються зі своїми підрозділами під час проведення навчальних занять;

- в системі підвищення кваліфікації (курсової підготовки) планових занять не проводиться;

- під час навчання в Національному університеті оборони України на оперативно-тактичному рівні заняття проводяться за розділами фізичної підготовки. На рукопашний бій відводиться 10%, від загального бюджету часу, що складає 18 годин за 2 роки навчання. Додатково, під час проведення комплексних занять, на рукопашну підготовку робочою програмою навчальної дисципліни передбачено 6 годин.

На оперативно-стратегічному рівні навчання заняття проводяться комплексно, рукопашна підготовка не проводиться.

В організації занять з фізичної підготовки в системі післядипломної освіти виявлено низка недоліків та протиріч у плануванні, змісті та їх проведенні, які негативно впливають на рівень рукопашної підготовки офіцерського складу, а саме:

- відсутність чіткої регламентації кількості занять з рукопашного бою в системі командирської (професійної) підготовки для офіцерів управлінь та підрозділів військових частин та установ. Внаслідок цього посадові особи, відповідальні за організацію занять з фізичної підготовки з офіцерами, планують не достатню кількість годин на рукопашний бій чи взагалі виключають цей розділ зі змісту занять;

- низький рівень як особистої рукопашної підготовленості, так і методичної підготовленості керівників фізичної підготовки, відсутність системи підготовки позаштатних інструкторів з рукопашної підготовки;

- виключення із змісту рукопашної підготовки офіцерів в НФП – 2009 вправ з автоматом (хоча в особливий період кожен офіцер озброєний автоматом), що порушує один з основних принципів військової педагогіки – вчити війська тому, що необхідно на війні;

- відсутність диференційного підходу до змісту та системи контролю рукопашного бою. Вимоги до порядку підбору, змісту та оцінки контрольних вправ однакові для військовослужбовців всіх категорій та віку;

- не сформованість потребово-мотиваційної сфери офіцерів до занять рукопашною підготовкою та відсутність цілеспрямованих заходів щодо її покращення;

- наявна навчально-матеріальна база з рукопашної підготовки не відповідає сучасним вимогам.

Визначені нами недоліки призводять до формального відношення керівників до

проведення занять з рукопашного бою, заміні змісту цих занять (проведенні занять на «папері»). Таким чином, складається ситуація коли посилення ролі спеціальної фізичної підготовки офіцерського складу відбувається в умовах застарілих підходів до організації навчання в системі командирської (професійної) підготовки. В наслідок цього знижується рівень сформованих під час навчання у ВВНЗ навичок технічних та тактичних дій ведення рукопашного бою, теоретичних знань та методичних умінь, загальний рівень фізичної підготовленості офіцерів.

Наступним етапом в системі підготовки офіцерів є навчання в Національному університеті оборони України. Завданням навчання рукопашній підготовці визначено не лише вдосконалення та підтримка на належному рівні раніш сформованих навичок, знань та умінь, а і формування стійких мотивацій до систематичних занять з урахуванням вікових особливостей та посадового призначення. Між тим, визначені нами вище недоліки в системі командирської (професійною) підготовки змушують вносити зміни у навчально-виховний процес, що призводить до необхідності повторного навчання окремим прийомам та діям, а часові обмеження до «натаскування» на успішну здачу заліків. Крім цього проведені дослідження виявили, що офіцери-представники навчальних груп у складі яких проводяться заняття мають суттєві відмінності за показниками: віку, статі, рівня фізичної підготовленості (від низького до високого); досвіду та рівня рукопашної підготовленості; рівня сформованості потребно-мотиваційної сфери до регулярних занять та самовдосконалення.

Дослідження спрямованості та змісту навчальних занять з фізичної підготовки зі слухачами університету на етапах підготовки виявили, що застосування спеціально орієнтованих розділів фізичної підготовки (рукопашний бій, лижна підготовка, подолання перешкод, військово-прикладне плавання) хоча і сприяють підняттю загального рівня фізичної підготовленості офіцерів ($r =$ від 0,31 до 0,42), але суттєвого значення не мають. Насамперед, це пов'язано з низьким рівнем фізичної та технічної підготовленості офіцерів, які не дають можливість використовувати у повному обсязі увесь діапазон прийомів та дій при проведенні занять з цих розділів. Крім цього визначено, що у офіцерів за рік занять спостерігалось

покращення результативності в тестах на витривалість, силу, швидкість, проте статистично значущого переходу ($p < 0,05$) на більш високий рівень загальної фізичної підготовленості не відбувалось. Цей факт свідчить про недоцільність використання рукопашної підготовки на заняттях у перший рік навчання в університеті, що суттєво обмежує можливості до педагогічного впливу на слухачів.

Застосування рукопашної підготовки під час проведення заходів спортивно-масової роботи з одного боку дає має можливість розширення діапазону засобів та методів вдосконалення офіцерів, вибору напрямків, стилів рукопашної підготовки, а з іншого боку зменшує кількість військовослужбовців, які мають можливість приймати в ній участь, що обмежується наявністю секцій, збірних команд, кваліфікованих інструкторів чи тренерів, сучасного обладнання. Далеко не всі військові частини та установи мають можливість організувати секційну роботу, проведення систематичних тренувань у збірних командах кращих спортсменів, забезпечити їх підготовку та участь у змаганнях.

Найбільш ефективною, на нашу думку, в системі військової післядипломної освіти офіцерів є самостійна робота, які проводиться у вигляді індивідуальних фізичних тренувань у службовий час (в години передбачені для проведення форм фізичної підготовки) та у позаслужбовий час. Перевагами цієї форми фізичної підготовки для офіцерського складу є реалізація принципу систематичності, проведення тренувань за індивідуальними програмами, розробленими за допомогою фахівців фізичної підготовки та військово-медичної служби, з урахуванням віку, фізичного стану, рівня підготовленості, уподобань офіцерів, можливість безкоштовного використання існуючої навчально-матеріальної бази. Між тим, на сучасному етапі існують певні труднощі в організації самостійної роботи з рукопашної підготовки, а саме:

керівництво індивідуальним фізичним тренуванням фахівцями фізичної підготовки майже не здійснюється. Зміст занять не спрямовується на вдосконалення якості засвоєння програмних вправ, а має, як правило, розважальну або оздоровчу спрямованість;

зменшення з віком інтересу офіцерів до занять рукопашною підготовкою. До основних причин цього віднести: не

Питання педагогіки

розуміння її необхідності у задоволенні особистісних потреб (покращенні фізичного стану, рівня здоров'я, впливу на кар'єрне зростання, виконання службових обов'язків за посадою та ін), страх перед високою вірогідністю травмувань;

відсутність достатньої кількості фахівців (інструкторів), спроможних вийти за межі навчальних програм з рукопашної підготовки;

недостатній рівень теоретичних знань та методичних вмінь офіцерів для організації індивідуальних фізичних тренувань. Так, проведені дослідження виявили, що лише 37% опитуваних офіцерів мали середній та вище середнього рівні теоретичних знань та 23% достатній рівень методичних вмінь з питань управління основами індивідуального (власного) здоров'я, нормалізацією маси тіла та артеріального тиску засобами фізичної підготовки, методів оцінки індивідуального рівня здоров'я, організації та проведенні індивідуальних фізичних тренувань, складанні та коригуванні програм, виникненні ситуацій, пов'язаних з наданням першої медичної допомоги та спортивним травматизмом. Крім цього визначено, що більшість опитуваних офіцерів (85,4%) вважають, що заняття з рукопашної підготовки повинні проводити лише під керівництвом інструктора (тренера, викладача).

Проведені дослідження дають можливість зробити **висновки** та визначити шляхи оптимізації рукопашної підготовки в системі військової післядипломної освіти офіцерів:

1. Визначені керівними документами вимоги лише частково вирішують завдання

рукопашної підготовки офіцерів в системі післядипломної освіти.

2. Рівень теоретичних знань та методичних вмінь офіцерів, необхідний для застосування засобів та методів рукопашної підготовки під час проведення всіх форм фізичної підготовки недостатній.

3. Існуючий рівень сформованості потребово-мотиваційної сфери офіцерів до занять рукопашним боєм має негативний вплив на її організацію та проведення, як у керівників форм фізичної підготовки, так і серед тих, хто приймає в них участь.

4. Для оптимізації рукопашної підготовки в системі військової післядипломної освіти офіцерів доцільно:

розробити програми проведення занять з рукопашного бою в системі командирської (професійної) підготовки з урахуванням категорій, віку, статі офіцерів, визначенням обсягу занять та їх змістом відносно загального бюджету часу на фізичну підготовку;

у військових частинах і установах організувати підготовку позаштатних інструкторів з рукопашного бою;

провести уточнення змісту, системи перевірки та оцінки рівня рукопашної підготовленості залежно від віку;

розробити перелік рекомендаційних заходів, спрямованих на популяризацію різних видів єдиноборств та бойових мистецтв (проведення спортивних змагань, показових виступів, тематичних вечорів та ін..) з метою формування позитивних мотивацій до занять рукопашною підготовкою, як одного з дієвих факторів покращення фізичного та психічного стану офіцерів.

Література

1. Аналіз структури та змісту систем фізичної підготовки офіцерів збройних сил різних країн світу. Звіт про НДР (проміжний). Національна академія оборони України. – Інв. № 5666. – Київ, 2006. – 204 с.
2. Боринський І. Під час служби молода людина повинна отримати можливість розвинути себе фізично. Але, на жаль, ми не здатні забезпечити таку можливість. – Військо України. – 2010. – № 9. – С. 40–44.
3. Молоков О.В. Визначення основ перспективної системи рукопашної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України. – Київ: Вид-во НПУ ім М.П. Драгоманова: Науковий часопис: серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи: вип 14, 2009. – с. 144-149.
4. *Нещадим М.І.* Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: Монографія. – К.: Видавничо-поліграф. центр "Київський ун-т", 2003. – 852 с.
5. Настанова з фізичної підготовки у Збройних Силах України (НФП-2009). К.: Міністерство оборони України. – 2009. – 233 с.
6. Теоретичне узагальнення та розроблення методичних рекомендацій перспективної системи рукопашної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України: Звіт про НДР (проміжний). НУОУ – Інв. № 6298. Київ, 2010. – 224 с.
7. Фіногенов Ю.С. Перспективи удосконалення системи фізичної підготовки у Збройних Силах України. – Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2005. – № 2-3. – С.71-74.